

5-2020

El nostre dramaturg: In Memoriam JMBiJ

Sharon G. Feldman

University of Richmond, sfeldman@richmond.edu

Follow this and additional works at: <https://scholarship.richmond.edu/lalis-faculty-publications>

Part of the [Spanish and Portuguese Language and Literature Commons](#), and the [Theatre and Performance Studies Commons](#)

Recommended Citation

Feldman, Sharon G. "El nostre dramaturg: *In Memoriam* JMBiJ." *L'Avenç* 468 (May 2020): 13-15.
<https://www.lavenc.cat/index.php?/cat/revistes/L-Avenc>

This Article is brought to you for free and open access by the Latin American, Latino and Iberian Studies at UR Scholarship Repository. It has been accepted for inclusion in Latin American, Latino and Iberian Studies Faculty Publications by an authorized administrator of UR Scholarship Repository. For more information, please contact scholarshiprepository@richmond.edu.

L'AVENÇ

www.lavenc.cat

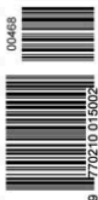
468 / maig 2020 / 6 €

CONVERSA: «De la poesia a la narrativa»
EVA BALTASAR, J.C. PONS ALORDA I IRENE SOLÀ

Benet i Jornet, en el record SHARON G. FELDMAN
Eliminar els vells GIOVANNI ALBERTOCCHI
El confinament i el cinema a casa ÀNGEL QUINTANA

Tucídides i la pesta ENRIC SÒRIA
Llengua, identitat i opcions polítiques ALBERT FABÀ I JOAQUIM TORRES
Ex Libris IMMA MERINO

00468

1137-0210 015002

EL NOSTRE DRAMATURG (IN MEMORIAM JMBiJ)

Sharon G. Feldman

La figura del dramaturg Josep M. Benet i Jornet, mort el 6 d'abril passat, és evocada des de la llunyania geogràfica i l'amistat personal per una de les millors estudioses del teatre català contemporani.

Papa: (*repetint el que ha explicat altres vegades*): Hi ha la nostra galàxia. Centenars de milers d'estrelles. I després hi ha, al darrere, un número gairebé infinit d'altres galàxies, la majoria més grans que la nostra. Tu què seràs?

Nen: Un explorador de les galàxies.

Josep M. Benet i Jornet, *L'habitació del nen*, 2003¹

És innegable l'enorme contribució de Josep M. Benet i Jornet al renaixement del teatre de text escrit en català a partir dels anys setanta. No és per tant sorprenent que els crítics teatrals i els públics barcelonins sovint es refereixen a ell com «el nostre dramaturg», un epítet que implica no només possessió, sinó també certa dosi d'orgull nacional i admiració. Dins la galàxia teatral de petites i grans estrelles que és l'escena catalana contemporània, Benet i Jornet va ser com un cometa; no un d'aquells estels fugaços que apareix en una de les seves obres (*Fugaç*, 1994), sinó un cometa que, amb la seva mort recent, ha deixat una estela de llum que ha permès salvar la distància entre generacions.

Fa uns quants anys, durant una visita de Benet i Jornet a la Universitat de Richmond, on soc professora des de fa vint anys, un dels meus alumnes em va assenyalar un gest que els amics del «Papitu» ja coneixíem molt bé: com, de tant en tant, quan intentava recordar alguna història del seu passat, alguna vivència del món que més apreciava —el del teatre català—, sovint tancava els ulls. Semblava per a ell un gest necessari, per poder recordar i explicar-ho tot amb una exactitud escrupolosa. Això sí —no ens enganyem—, gairebé sempre afegia a aquestes cròniques espontànies alguns petits tocs de melodrama subjectius, també necessaris per a ell. Però, amb tot, era evident la seva voluntat de ser fidel al seu passat, de dotar la història cultural de la qual formava part del grau de dignitat que mereixia.

No soc segurament la primera persona a assenyalar la cruel ironia

que rau en el fet que la malaltia que patia Benet i Jornet, l'Alzheimer, ataqués directament aquesta capacitat de recordar. Els que som els seus amics hem presenciats durant els últims cinc anys com la seva memòria s'anava esvaint a poc a poc, i com, per desgràcia, ell s'anava allunyant de nosaltres. Ara, pocs dies després de la seva mort causada pel nou coronavirus, la seva desaparició em fa la sensació molt trista d'haver-lo tornat a perdre, com si la pèrdua anterior no fos suficient. En el meu cas, m'ha tocat viure la mort del «Papitu» des de la meua situació personal de confinament, i des de la llunyania, a Virgínia, esperant que arribi el dia de poder tornar a reunir-me amb els amics catalans en algun moment encara desconegut per fer el brindis que el nostre amic estimat es mereix i per celebrar i honorar una vida viscuda de manera profundament intensa i apassionada.

Els que coneixem el teatre de Benet i Jornet sabem com a través de les seves obres sovint expressava un afany de transcendència, un desig d'afirmar el seu paper en una cadena inacabable de renovació i innovació. Es tracta d'un anhel de poder validar amb certesa que els seus esforços com a escriptor tindran a la llarga, després de la seva mort, alguna continuïtat en relació amb el passat i —el que és encara més important— el futur. Al seu volum de memòries *Material d'enderroc* (2010) ens ofereix una explicació poètica d'aquestes inquietuds:

Salvar-te sol, ¿quin sentit té? Sobreviure solitari en una illa eternament deserta no en té cap i, diuen, condueix a la bogeria. [...] Sentir-te part d'aquest flux, entendre que amb la teva feina t'uneixes a un passat que no has viscut i a un futur que no viuràs, un passat sense el qual no existiries o existiries d'una manera ben diferent, saber que amb aquesta mateixa feina, per intranscendent que sigui, incideixes en un futur que no pots ni imaginar però en el qual, d'alguna manera, la teva

suor continuarà present... [...] Saber o creure, doncs, que la teva salvació, si és que res ens salva de res, no pot ser únicament individual, o millor dit, saber que la teva salvació no serà res si només és individual, que forma una part mínima però concreta de la salvació històricament momentània d'una cultura determinada, d'un art determinat dintre d'una cultura determinada... Tots aquests sentiments fràgils poden constituir, davant el forat buit de la mort, un incert, evidentment ridícul consol per caminar al llarg del temps que ens és donat, un consol de debò risible; tanmateix l'únic que conec.²

La creació literària representa un camí mitjançant el qual satisfer l'aspiració tan humana a la immortalitat, el desig d'estendre la vida i projectar-se més enllà de la nostra quotidianitat banal. El dolor existencial que sovint

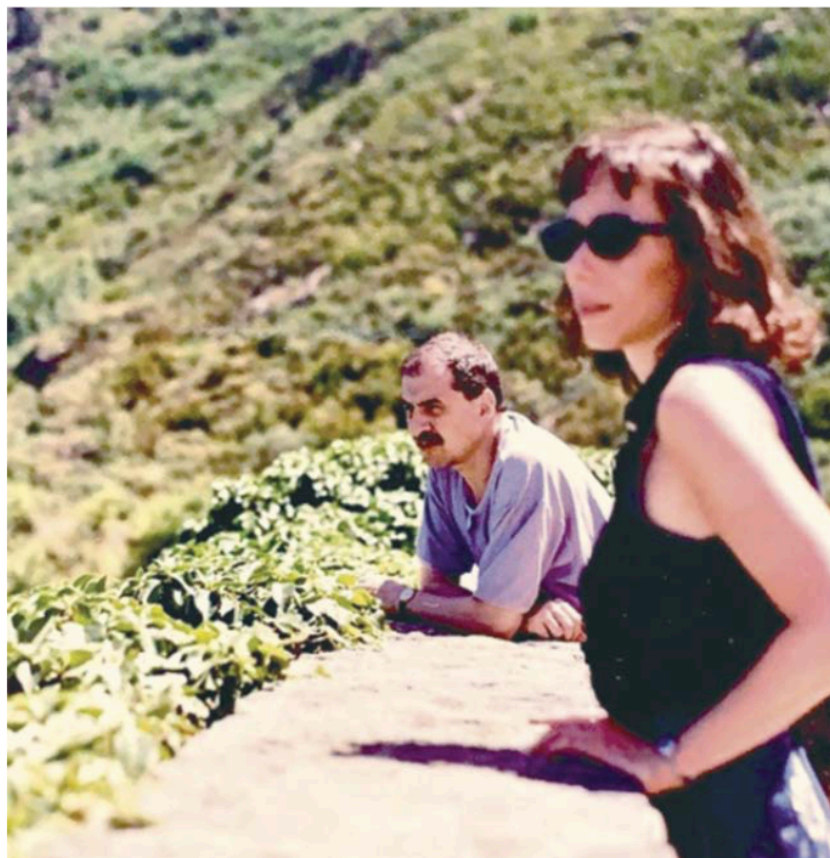
es manifesta al seu teatre emana de saber que, al capdavant, la nostra existència mortal no és sinó un instant fugisser. Al teatre de Benet el tema de la immortalitat —l'obsessió de deixar al món mortal i efímer una empremta física en forma d'un llegat intel·lectual i artístic persistent— està inevitablement lligat al concepte de salvació, individual i col·lectiva. Per tant, la idea de transcendència, situada dins del context que proposa, tindria repercussions quant a la salvació d'una cultura sencera, especialment la catalana. En aquest sentit, les seves inquietuds estan profundament unides a la seva catalanitat i al seu catalanisme, a una consciència de la posició precària que la seva identitat cultural i el seu idioma ocupen a Espanya i al conjunt del món.

Aquests dies les paraules de Benet m'han servit de motiu de reflexió i també de consol, i em deixo guiar per elles, en lloc de buscar

les coses que s'han quedat sense dir. Les circumstàncies m'han portat a remenar arxius d'ordinador per redescobrir els fragments conservats d'una llarga correspondència electrònica que vaig tenir amb el «Papitu» a partir de l'estiu del 1996. Aquell estiu ens vam conèixer al Sitges Teatre Internacional, precisament al jardí de l'antic Hotel Romàntic, en ocasió de la lectura que ell mateix hi va fer del que era llavors un nou text teatral seu, *Testament* (text que s'estrenaria al Festival Grec l'any següent). Aquesta correspondència conservada, fruit potser del meu impuls obsessiu d'estudiosa del teatre català (és a dir, de no deixar mai que se m'escapi cap detall!), també reflecteix aquell mateix anhel de transcendència que envaeix tots els seus escrits. Les seves missives transatlàntiques estan plenes d'humor, d'ironia i de *joie de vivre*, però també de frustració davant la fugacitat de la nostra existència.

Puc constatar que el «Papitu» era plenament conscient que jo guardava els seus *mails* i que, en un moment futur, algun d'ells podria sortir a la llum. Aquesta consciència per part seva se'm va confirmar l'abril del 2003, quan, en una de les seves cròniques, em descrivia amb detall els preparatius i la seva intervenció, molt comentada a la premsa del dia, en l'espectacular i multitudinària cerimònia civil de comiat del seu gran amic Terenci Moix al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona. El retrat del funeral del seu amic, elaborat amb una insòlita veu literària pintoresca i alhora melancòlica, em va fer una gran impressió, i li vaig comentar de manera desenfadada que aquell missatge el guardaria per sempre. Unes hores més tard, vaig rebre una sorpresa. Era el mateix *mail*, aquesta vegada millorat i retocat pel seu autor, demostrant així la seva plena consciència del llegat intel·lectual que representava aquell escrit i la vida que podria tenir la seva correspondència electrònica en la posterioritat.

Aquell missatge no el reproduïxo aquí perquè no em sembla que sigui

Sharon G. Feldman amb Josep M. Benet i Jornet a Sant Pere de Rodes, el juny de 1999. Fotografia: Magdalena Oliver

«Em venia al cap, com sempre, la misèria de la ronda de Sant Antoni, el nen inútil que mai no faria res de bo a la vida i que causava el patiment d'uns pobres pares que no entenien res de res. I jo em sentia un pocavergonya i un idiota incapaç de cap cosa bona. Si algú m'hagués pogut dir aleshores, a l'orella, les coses boniques que tardarien a venir, però que finalment vindrien...»

el moment idoni. En comptes d'això, comparteixo un altre missatge que crec que pot servir com una mena de bàlsam en el moment d'enfrontar-nos amb la desaparició del nostre dramaturg. El missatge, amb data del 10 de juny del 2010, va ser escrit l'endemà d'una gran festa sorpresa que uns amics seus, amb la complicitat de la seva filla Carlota, li van organitzar al restaurant de la Font del Gat a Montjuïc per celebrar que feia setanta anys. Jo havia intentat desviar les seves sospites sobre l'esdeveniment, dissimulant la data real de la meua arribada a Barcelona:

Data: 10 de juny del 2010

Assumpte: Ahir

Sharon, ets la primera persona a la que escric. La nit d'ahir va ser perfecta. Almenys per mi. Malgrat la mica de pluja. Sabia que m'esperava alguna cosa, però no que la sensibilitat de la gent que ho havia preparat fos tan enormement delicada, per dir-ho d'alguna manera. (També podria dir tan sofisticada.) I NOMÉS hi éreu gent maca i que m'estimo! Només! HO DIC DE DEBÒ. Això no passa mai. Sempre, entre tants assistents, hi ha algú que penses... quina mandra em fa! Doncs no, cap ni un! Els anys, les situacions al llarg del temps, se'm barrejaven al cervell en cada persona inesperada que descobria mentre m'acostava a la cadira, per cert sàviament deixada a un costat, no aparatosament al mig de tot. Només hi havia afecte. Afecte recíproc. Per què tinc tanta sort?

Quan baixava amb la Carlota per la mena de rampa o escala que desembocava al pati, i a través de les fulles dels arbres vaig començar a descobrir tota aquella gent asseguda, callada, escoltant algú que davant del faristol parlava de mi... Era una situació tan relaxant, tan "moralment" elegant, tan meravellosa... No podia desitjar res de millor. Res de res! Fins a mig matí d'avui no m'he posat a plorar. Només una estoneta. La Carlota no se n'ha adonat, per sort. Em venia al cap, com sempre, la misèria de la ronda de Sant Antoni, el nen inútil que mai no faria res de bo a la vida i que causava el patiment d'uns pobres pares que no entenien res de res. I jo em sentia un pocavergonya i un idiota incapaç de cap cosa bona, efectivament. Si algú m'hagués pogut dir aleshores, a l'orella, les coses boniques que tardarien a venir, però que finalment vindrien... El Premi Max d'Honor no és RES comparat amb aquella sensació de trobar-me acaronat per gent que estimo que vaig sentir ahir. Gràcies per la part que et toca. Que tu hi series, d'això n'estava completament segur!!! Prou, prou...

Sharon, segur que ja te'n recordes, però, per si de cas, et repeteixo que el Marfany vindrà a Londres i que caldria avisar la Julia. Aquest teatre deu ser molt petit i hi deu cabre molt poca gent. Em fa por que si esperem tinguem problemes. Si veus que no pot regalar entrades pregunta-li el

preu i jo li enviaré l'import de l'entrada del Joan-Lluís. I que el Joan-Lluís no se n'assabenti. Petons, petons, petons...

Papitu

El comentari que fa sobre Londres es refereix al muntatge que s'hi faria aquell juliol de la seva obra *Desig*, sota la direcció de Julia Stubbs-Hughes i amb traducció meua. Al «Papitu» li feia molta il·lusió assistir a la estrena a la capital britànica, a la qual va acudir també l'amic Joan-Lluís Marfany, catedràtic a la Universitat de Liverpool. La seva prosa exhala de manera molt sincera el sentit d'humanitat i de generositat que caracteritzava la seva personalitat. Se sentia estimat i era feliç. M'agrada pensar que ara ell és una d'aquelles «milers d'estrelles» de què parla el personatge del «Papa» a la seva obra *L'habitació del nen*. Ara, quan miri al cel, pensaré que el «Papitu» ja és una d'aquelles estrelles i que continuarà enviant-nos la seva llum, que segurament serà infinita. ■

NOTES

1. Benet i Jornet, *L'habitació del nen*. Barcelona: Edicions 62, 2003, p. 49.
2. Benet i Jornet, *Material d'enderroc*. Barcelona: Edicions 62, 2010, pp. 248-49.

Sharon G. Feldman és catedràtica de la University of Richmond (Virgínia). A L'Avenç ha publicat el llibre A l'ull de l'huracà. Teatre català contemporani (2011).